

Рецензия

от доц. д-р Юлиана Младенова Матеева

на дисертационен труд на тема:

„Наказателноправна защита на семейните отношения”,

разработен от Йоана Ивова Петрова, докторска програма по Наказателно право

към катедра „Публичноправни науки” в Правно-историческия факултет на

Югозападния университет „Неофит Рилски”, Благоевград

Със заповед №2604/5.11.2024 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ съм определена за член на научно жури във връзка с провеждането на защита на дисертационен труд на тема „Наказателноправна защита на семейните отношения“, разработен от Йоана Ивова Петрова. На първото заседание на журито бях определена за рецензент. Настоящата рецензия изготвям в изпълнение на посочената заповед и решението на научното жури.

Йоана Ивова Петрова е родена през 1989 г. Придобива ОКС „Бакалавър“ по „Противодействие на престъпността и опазване на обществения ред“ в Академия на МВР през 2012 г., след което и „Магистър“ по специалността „Право“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ през 2016 г. От 2012 до 2021 г. работи като разследващ полицай в системата на МРВ като в служебните ѝ задължения влиза разследването на тежки умишлени престъпления от общ характер. Оттогава до настоящия момент заема асистентска длъжност в АМВР като асистент по криминалистика. Има участия в редица проекти, национални и международни обучения. В ЮЗУ „Неофит Рилски“ беше зачислена в редовна форма на докторантура по „Наказателно право“ след успешно полагане на кандидат-докторантските изпити. Йоана Петрова активно се включи в академичния живот на катедра „Публичноправни науки“ и добросъвестно изпълняваше всички свои задължения, включени в индивидуалния ѝ план, поради което през 2024 г. беше отчислена с право на защита.

Справката за съответствието на минималните национални изисквания показва, че Йоана Петрова е покрила изискуемия минимум от публикации и участия в научни форуми. Видно от автобиографичните ѝ данни, тя е и надхвърлила законовия минимум.

В условията на съвременния разпад на традиционните ценности, семейните отношения имат *par excellence* нужда от защита. Защо и доколко за това са необходими средствата на наказателното право, докторантът отлично обосновава в настоящия труд. В този смисъл, актуалността на темата не буди никакво съмнение, тя идва съвсем навреме, за да отговори на редица практически трудности при прилагането на разглежданите състави.

Структурата е решена в увод, три глави, заключение и библиография. Обемът на труда е 225 страници. Бележките под линия са 508. Библиографията обхваща 261 източника, от тях реалният научен апарат включва 61 заглавия – 44 на кирилица, и 17 на латиница. Останалите са интернет ресурси, включително медийни публикации, нормативни и съдебни актове. На пръв поглед, тази литература изглежда недостатъчна, но внимателният анализ води до извода, че тя обхваща повечето значими разработки по темата. Изследването е интердисциплинарно, като докторантът доказва, че владее семейноправната материя също толкова добре, колкото и наказателноправната.

Предпоставка за пълноценното разгръщане на темата е правилно подбраната структура. Закономерно най-напред е разгледано историческото развитие на семейните отношения и тяхната позитивна правна уредба, след това - наказателноправната защита на брака, семейството и младежта, а най-накрая - престъпленията против личността, насочени срещу семейните отношения.

Първа глава е посветена на историческото развитие на семейните отношения. Разгледани са различните форми на семейна организация преди Освобождението – влаката, задругата и индивидуалното семейство, техните особености и правно значение. След това са проследени промените в уредбата на семейните отношения от Освобождението до 1944 г., както и новите положения след 1944 г. и Конституцията от 1947 г. - равнопоставеността на половете,

светското начало и изместването на Църквата от брачните въпроси чрез въвеждането на гражданския брак като единствена легална форма, законовите положения, свързани с произхода – изобщо полагането на основите на настоящата уредба на семейните отношения. Много полезно и приносно е, че в съпоставителен план са разгледани и съответните отражения на променената семейноправна уредба в наказателното законодателство.

Закономерно докторантът стига до кодификацията на семейноправната материя от 1968 г., както и нейното последващо актуализиране от 1985 и 2009 г. Внимание е обърнато на всички съществени промени, но най-вече на онези, които имат пряка проекция в състави на относими престъпления – въпросите на произхода изобщо, на осиновяването и зачеването с генетичен материал от друга жена в частност, издръжката, родителските права. Още на този етап са загатнати някои от въпросите, които впоследствие дисертантът развива, например дискусията относно необходимостта от криминализиране на сурогатното майчинство.

Втора глава фокусира вниманието върху наказателноправната закрила на брака, семейството и младежта. Прави се плавен преход от новите постановки в НК от 1968г. изобщо, с оглед духа на времето, към конкретната защита на семейноправните отношения. Първо са разгледани престъпленията против брака, систематизирани в две категории – престъпления, свързани с процеса по сключване на брака и престъпления при вече сключен брак. Изключително подробно е разгледано престъплението по чл. 177 НК, включително съпоставката му с общия състав на принудата. На следващо място са разгледани престъпления при вече сключен брак – проследени са в исторически план вече отменени състави от тази категория, както и единствения към момента състав на бигамията.

Следвайки глава IV от НК, глава втора от дисертацията продължава с престъпленията против семейството. Изследвана е както теорията, така и значителен обем съдебна практика, но също и психологически въпроси, които имат отношение, напр. за т.нар. „родителско отчуждаване“. Важни практически въпроси се засягат във връзка с отвличането на собствено дете от единия

родител и възможността на другия да се конституира в наказателния процес като пострадал, както и необходимостта от предхождащо деянието издадено съдебно решение за родителските права като обективна предпоставка за съставомерността. Разгледано е и криминализираното съгласие за продажбата на дете от майка в светлината на конкуренцията с чл. 159а, ал. 3 НК. Въпросът за тази конкуренция е решен недвусмислено от автора в полза на чл. 183б НК. Следва най-широко прилаганият от всички състави против семейството – неплащането на издръжка. Изяснени са множество спорни практически моменти по повод на това престъпление. Следващата точка е посветена на наказателноправна защита на семейните отношения във връзка с гражданското състояние на лицата. Последният параграф на втора глава разглежда престъпленията против младежта, засягащи семейните отношения. На тях е отделено нужното внимание, с оглед на подчертания факт, че се отчита все по-голям дял на такъв вид престъпни посегателства.

В трета глава са разгледани престъпленията против личността, които са насочени срещу семейните отношения. Техния анализ отново е с вътрешна триизмерност на съставите, която преминава през различните етапи на историческото им надграждане. Най-напред са разгледани престъпленията срещу живота и здравето. Проследени са както техните особености от обективна и субективна страна, така и проблемни и спорни моменти при правоприлагането по тях като, разбира се, авторът навсякъде държи за ръката семейноправните отношения и дори за момент не изпуска фокуса. Както навсякъде в дисертацията, така и тук всяко твърдение е без отклонение от темата.

Следват относимите състави от раздел VIII на Глава II. Най-голям интерес представлява третият параграф, в който е разгледана наказателноправната защита на семейните отношения от престъпления, извършени в условията на домашно насилие. След почти задължителната статистика, която доказва актуалността на проблема, следва анализ на действащите разпоредби от Закона за защита от домашното насилие. Внимание е обърнато на въпросите, повдигнати след предприетото от законодателя разширяване кръга на субектите, които могат да търсят защита по специалния закон – настоящи и бивши интимни партньори. Съвсем правилно, докторантът се отнася критично

към приравняването на интимните към семейните отношения и осигуряването на еднаква защита от „домашно насилие“ при двете, доколкото не всяка интимна връзка е семейна. Може да бъде подкрепено предложението за замяна на понятието „интимна връзка“ с „мъж и жена, намиращи се в трайни лични, интимни и сексуални взаимоотношения“. Правилно се подчертава, че не всяко посегателство срещу лице, с което деецът е в интимни отношения, следва да се квалифицира като извършено в условията на домашно насилие. Значим е изводът, че разбирането за домашното насилие трябва да бъде като за обстановка, трайно отношение и поведение, а не само за връзката между лицата. Заслужава внимание и предложението за въвеждане при някои престъпления против личността на квалифициран състав „извършено от настоящ или бивш интимен партньор“, вместо постъпателно да се разширява обхвата на понятието „домашно насилие“. Важни са аргументите срещу отпадането на изискването за системност и предложението за преодоляване на нововъзникналите практически проблеми чрез законодателно добавяне на изрази като „ако е предшествано от упражнено“; „ако е предшествано от акт на“ или „ако е предшествано поне веднъж от“. Приносен анализ е направен и на състава на следенето по чл. 144а НК, който е сред новите и все още недостатъчно разработени в теорията.

Считам, че заслужават вниманието на законодателя всички отправени в дисертацията предложения de lege ferenda, които са обосновани и резонни.

Представена ми беше за рецензиране една отлична дисертация, за която докторантът и научният ръководител трябва да бъдат поздравени. Написаното е стегнато и прецизно, всяка дума е на място – както се случва тогава, когато материята е дълбоко осмислена и може да се изложи кратко. Докторантът свободно борави с наказателноправната материя. Наред с правната, докторантът демонстрира и езикова грамотност, което - като изключение в днешно време - заслужава отделно да бъде подчертано. Умее да изгражда и защитава собствени научни тези. Много полезно е представянето по всеки дискуссионен въпрос на противоречивите гледни точки в правоприлагането. Авторът не оставя читателя в недоумение относно позицията си – изразява я обрано, ненатрапчиво, но категорично и обосновано.

Авторефератът напълно отразява основните постановки, залегнали в труда. По темата на дисертацията са направени четири публикации.

Всички отправени от мен при вътрешната защита дребни препоръки са били съобразени, което предопределя липсата на такива в настоящата рецензия.

Считам, че трудът удовлетворява напълно всички изисквания на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ: съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични познания, както и способност за провеждане на самостоятелни научни изследвания.

В заключение, поставям висока оценка по повод представения за рецензиране труд и препоръчам на уважаемите членове на научното жури да вземем решение за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Йоана Ивова Петрова, отчислен с право на защита докторант в докторска програма „Наказателно право“ към катедра „Публичноправни науки“ на Правно-историческия факултет в Югозападния университет „Неофит Рилски“, за разработения от нея дисертационния труд на тема „Наказателноправна защита на семейните отношения“.

20.11.2024г.

С уважение:

/доц. д-р Юлиана Матеева/

Review

by associate professor dr. Juliana Mateeva

of a dissertation on a topic:

„Criminal law defence of family relations”,

developed by Yoana Ivova Petrova, doctoral program in Criminal law

to the Department of “Public law sciences” at the Faculty of Law and History of the Southwest University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad

By order No. 2604/5.11.2024 of the Rector of the "Neofit Rilski" SWU, I have been appointed as a member of the scientific jury in connection with the defense of a dissertation on the topic "Criminal law defence of family Relations", developed by Yoana Ivova Petrova. At the first meeting of the jury, I was designated as a reviewer. I am preparing this review in compliance with the specified order and the decision of the scientific jury.

Yoana Ivova Petrova was born in 1989. She obtained a bachelor's degree in "Combating crime and protection of public order" at the Academy of the Ministry of Internal Affairs (AMIA) in 2012, then a "Master's" in the specialty "Law" at Plovdiv University "Paisiy Hilendarski" in 2016. From 2012 to 2021 worked as an investigative police officer in the system of the Ministry of Internal Affairs, whose official duties include the investigation of serious intentional crimes of a general nature. Since then, she has held an assistant position at the AMIA as an assistant in forensics. She has participated in a number of projects, national and international trainings. In SWU “Neofit Rilski” she was enrolled in a full-time doctoral program in Criminal Law after successfully passing the candidate-doctorate exams. Yoana Petrova actively participated in the academic life of the "Public Law Sciences" department and conscientiously fulfilled all her duties included in her individual plan, which is why in 2024 was charged with the right of defence.

The certificate of compliance with the minimum national requirements shows that Yoana Petrova has covered the required minimum of publications and participation in scientific forums. As can be seen from her autobiographical data, she also exceeded the legal minimum.

In the conditions of the modern disintegration of traditional values, family relations are par excellence in need of protection. Why and to what extent the means of criminal law are necessary for this, the doctoral student perfectly substantiates in the present work. In this sense, the topicality of the topic does not arouse any doubt, it comes just in time to answer a number of practical difficulties in the application of the compositions under consideration.

The structure is decided in an introduction, three chapters, a conclusion and a bibliography. The volume of work is 225 pages. There are 508 footnotes. The bibliography covers 261 sources, of which the actual scientific apparatus includes 61 titles - 44 in Cyrillic and 17 in Latin. The rest are Internet resources, including media publications, regulatory and judicial acts. At first sight, this literature appears to be insufficient, but a careful analysis leads to the conclusion that it covers most of the significant developments on the subject. The research is interdisciplinary, with the doctoral student proving that he is as well versed in family law as he is in criminal law.

A prerequisite for the full development of the topic is the correctly selected structure. First of all, the historical development of family relations and their positive legal framework is considered, then - the criminal law protection of marriage, family and youth, and finally - crimes against the person directed against family relations.

The first chapter is devoted to the historical development of family relations. The different forms of family organization before the Liberation - the "vlaka", the cooperative and the individual family, their peculiarities and legal significance - are examined. Then, the changes in the arrangement of family relations from the Liberation to 1944, as well as the new situations after 1944 are traced and the 1947 Constitution - the equality of the sexes, the secular beginning and the displacement of the Church from matrimonial matters by introducing civil marriage as the only legal form, the legal provisions related to the origin are considered - in general, the laying of the foundations of the current regulation of family relations. It is very useful and helpful that the relevant reflections of the changed family law regulations in the criminal legislation are examined in a comparative plan.

Lawfully, the doctoral student reaches the codification of family law matter from 1968, as well as its subsequent updating from 1985 and 2009. Attention is paid to all

significant changes, but especially to those that have a direct projection in the compositions of relevant crimes - the issues of origin in general, adoption and conception with genetic material from another woman in particular, maintenance, parental rights. Already at this stage, some of the questions that the dissertation later develops are hinted at, for example the discussion question about the need to criminalize surrogacy.

Chapter Two focuses attention on the criminal protection of marriage, family and youth. A smooth transition is being made from the new productions in Criminal Code (CC) since 1968 in general, in view of the spirit of the times, to the specific protection of family law relations. First, crimes against marriage are examined, systematized into two categories - crimes related to the process of concluding a marriage and crimes in case of an already concluded marriage. The crime under Art. 177 of the Criminal Code, including its comparison with the general composition of the coercion. In the next place, crimes in the case of an already concluded marriage are examined - historically already annulled compositions of this category, as well as the currently only composition of bigamy, are traced.

Following Chapter IV of the Criminal Code, Chapter Two of the dissertation continues with crimes against the family. Both theory and a significant body of case law are explored, but also psychological issues that are relevant, e.g. for the so-called "parental alienation". Important practical issues are touched upon in connection with the kidnapping of one's own child by one parent and the possibility of the other being constituted in the criminal process as a victim, as well as the need for a court decision issued prior to the act on parental rights as an objective prerequisite for proportionality. The criminalized consent to the sale of a child by a mother was also examined in the light of the competition with Art. 159a, para. 3 CC. The question of this competition was decided unequivocally by the author in favor of Art. 183b of the Criminal Code. Next is the most widely applied of all compositions against the family - non-payment of alimony. Many controversial practical points regarding this crime have been clarified. The next point is dedicated to the criminal law protection of family relations in relation to the civil status of individuals. The last paragraph of Chapter Two deals with crimes against youth affecting family relationships. The necessary attention has been given to them, in view of the highlighted fact that an increasing share of this type of criminal encroachment is reported.

The third chapter deals with crimes against the person, which are directed against family relations. Their analysis is again with an internal three-dimensionality of the compositions, which goes through the different stages of their historical upgrading. First, crimes against life and health are considered. Both their peculiarities from the objective and subjective side, as well as problematic and controversial moments in the enforcement of the law on them, are traced, and, of course, the author everywhere holds the family law relations by the hand and does not lose focus even for a moment. As everywhere in the dissertation, every statement here is without deviation from the topic.

The following are the relevant compositions of Section VIII of Chapter II. Of greatest interest is the third paragraph, which examines the criminal law protection of family relations from crimes committed in the context of domestic violence. After the almost obligatory statistics that prove the relevance of the problem, there follows an analysis of the current provisions of the Domestic Violence Protection Act. Attention is paid to the issues raised after the legislator took the initiative to expand the range of subjects who can seek protection under the special law - current and former intimate partners. Quite rightly, the PhD student is critical of equating intimate with family relationships and affording equal protection from "domestic violence" to both, insofar as not every intimate relationship is family. The proposal to replace the term "intimate relationship" with "a man and a woman in a lasting personal, intimate and sexual relationship" can be supported. It is rightly emphasized that not every assault against a person with whom the perpetrator is in an intimate relationship should be qualified as committed in the context of domestic violence. The conclusion is significant that the understanding of domestic violence should be about a setting, a lasting attitude and behavior, and not just about the relationship between individuals. Also worthy of attention is the proposal to introduce, for some crimes against the person, a qualified composition "perpetrated by a current or former intimate partner", instead of gradually expanding the scope of the concept of "domestic violence". Important are the arguments against dropping the requirement of systematicity and the proposal to overcome newly emerging practical problems by legislative addition of expressions such as "*if preceded by exercised*"; "*if preceded by an act of*" or "*if preceded at least once by*". A contribution analysis was also made of the composition of the monitoring under Art. 144a CC, which is among the new and still insufficiently developed in theory.

I consider that all the propositions *de lege ferenda* made in the dissertation, which are justified and reasonable, deserve the attention of the legislator.

An excellent dissertation was submitted to me for review, for which the PhD student and scientific supervisor are to be congratulated. The writing is tight and precise, every word is in place - as happens when the matter is deeply thought out and can be stated briefly. The doctoral student freely deals with the criminal law matter. Along with legal, the doctoral student also demonstrates language literacy, which - as an exception nowadays - deserves to be highlighted separately. She knows how to build and defend her own scientific theses. It is very helpful to present conflicting viewpoints in law enforcement on each discussion question. The author does not leave the reader confused about her position - she expresses it carefully, unobtrusively, but categorically and well-founded.

The abstract fully reflects the main statements contained in the work. Four publications have been made on the subject of the dissertation.

All minor recommendations made by me to the internal defense have been taken into account, which predetermines the absence of such in the present position.

I consider that the work fully satisfies all the requirements of Art. 6, para. 3 of the Law on the Development of the Academic Staff of the Republic of Bulgaria: contains scientific and scientific-applied results that represent an original contribution to science and shows that the candidate has in-depth theoretical knowledge, as well as the ability to conduct independent scientific research.

In conclusion, I highly appreciate the work submitted for review and recommend to the respected members of the scientific jury that we decide to award the educational and scientific degree "doctor" to Yoana Ivova Petrova, awarded with the right of defense doctoral student in the doctoral program "Criminal Law" at the Department of "Public Law Sciences" of the Faculty of Law and History at the Southwest University "Neofit Rilski", for the dissertation she developed on the topic "Criminal Law Protection of Family Relations".

20.11.2024

Sincerely:

/assos.prof. dr. Juliana Mateeva/